

STELIAN TĂNASE

SUNT UN COPIL
AL RĂZBOIULUI RECE

Fratelui meu, Iță

Motto:

„Întâi te ucide melancolia, abia apoi bătrânețea și boala.”

CAPITOLUL 1

1

Am debutat în viața asta bine amprentat de epocă. M-am născut la maternitatea „Donca Simo”, de pe strada Avrig, lângă Hala Obor. Donca Simo era în acei ani „eroina clasei muncitoare”. Existau străzi, fabrici, statui, era elogiată în manuale și în articole în presă. Nu murise schingiuită de zbirii Siguranței, cum spunea versiunea oficială. Am găsit după 1989 că fusese adusă la închisoare cu diagnosticul „tuberculoză” – boală nevindecabilă în interbelic. Sfârșise în 1937, la spitalul închisorii Văcărești. Fusese înmormântată la Cimitirul Izvorul Nou. Voi povesti mai încolo cum am fost făcut pionier la mormântul ei...

În 17 februarie 1952, mă bucuram, așadar, de auspicii bune, astrele se poziționaseră OK grație acelei uteciste, zeița „vremurilor noi”. O conjunctură cum nu se poate mai fericită. Mă potriveam perfect cu acele vremuri sângeroase. Donca Simo veghea asupra mea ca să nu mor prematur, să fiu sănătos, să am kilogramele ca la manual, să nu-mi lipsească nimic: un deget, o ureche sau – Doamne ferește! – știu eu ce. M-am născut la miezul nopții cu căiță pe cap, semn de noroc în viață. „O să fie cineva!” Nașterea a decurs normal, chiar dacă am scos strigătul de bun venit cam târziu, lovit de moașă cu palma la poponeț. Am încasat-o de la început, totul se anunța minunat. Ideea era că, dacă eram bătut, făceam și ce trebuie. Cu acest strigăt am apărut pe lume. Poate m-aș fi întors în uterul mamei – d-aia am plâns, pesemne –, dar nu mi s-a dat nicio șansă. Dădeam încă de atunci semne că sunt recalcitrant. Așa am rămas până azi.

Suntem la mijlocul lui februarie 1952 – gruzinul Iosif Vissarionovici Stalin mai avea de trăit puțin peste un an și atinsese, simțindu-și sfârșitul aproape, cota maximă a paranoiei. Cred că înnebunise. Îl damblagise puterea absolută, nu doar bolile și scleroza. Cădeau capetele în jurul lui pe bandă rulantă. Demiteri, arestări, Lubianka, execuții. Gulagul era plin cu milioane de prizonieri. Siberia îi înghițea pe toți. Poporul sovietic, triumfalul, învingător al hoardelor naziste, oferea acest spectacol degradant – acasă la el îndura cnutul fără să crâcnească. Ce eroi!!! Jumătate de Europa era bolșevizată și trăia extrem de greu sub ocupația Armatei Roșii. Cortina de Fier căzuse între Stettin, la Marea Baltică, și Trieste în sud, la Marea Adriatică, după cum anunțase Churchill, între un trabuc și un pahar de whisky, în 1946, la Fulton. Ignoram, se înțelege, aceste detalii geostrategice, altfel nu aș mai fi venit pe lume. Să știu o treabă. Chiar era să nu mă mai nasc, dar nu am avut acest mare noroc. Iată cum!

Încolțit de chinezi în 1951, gloriosul general SUA din Asia de sud-est, Douglas MacArthur, a cerut folosirea bombei atomice în războiul din peninsula Coreea. Dacă ar fi primit acordul de la Casa Albă, omenirea – booom! – sărea în aer. Degeaba părinții mei se cunoscuseră la Salonul de dans „Ileana”, de la capătul străzii Avrig. Spermatozoidul care mă purta nu mai ajungea, drăguțul de el, la adresă și un mare destin era/ar fi fost ratat. Lumea se găsea în plin Război Rece. Sub această zodie am trăit mai mult de jumătate din viață. Tunelul a durat până când, în insula Malta, liderii celor două supraputeri, George Bush și Mihail Gorbaciov, au anunțat că Războiul Rece s-a încheiat. Aveam 37 de ani, vestea a venit prea târziu, tinerețea mea se cam dusesse. Ceaușescu nu va prinde sfârșitul anului, va fi executat la 25 decembrie 1989. Și eu, care credeam că e nemuritor!!! Regimul de dictatură a proletariatului își trăia ultimele zile. Aveam să târăsc cu mine, tot restul vieții, amintirea de cenușă a Războiului Rece – rama tabloului în care am evoluat odată cu prima generație post-belică. Estimp, s-au scurs multe evenimente pe care le-am privit de la distanță și care mi-au marcat viața ca un incendiu din curtea vecinului.

La 5 martie 1953 (aveam un an și trei săptămâni și încă udam scu-tece), Iosif Djușașvili Stalin a murit. L-au îmbălsămat și l-au depus în

mausoleul din Piața Roșie ridicat pentru Lenin. M-am întrebat, când am început, la Washington, în 1991, să scriu *Dracul și mumia* (lui Lenin se înțelege): cum s-au înțeles cei doi bandiți siliți de Biroul Politic să împartă același spațiu? Rușii trăiau în comun cu alte familii în anii de după război. Era o mare criză locativă, locuiau în vagoane de tren prin depouri, prin parcuri, școli, hale industriale, claie peste grămadă. Așa că Lenin – îmi imaginam în carte – s-a resemnat și a acceptat ofensa asta: să i se aducă un colocatar, anume Stalin, căruia îi lăsase moștenire partidul. Au trăit împreună în Piața Roșie până când dracul, impresionat de atâtea scandaturi, l-a extras pe Lenin din mausoleu și-a fugit cu el în lume. În romanul meu, nu în realitate. Așa se face că Stalin a rămas singur, până când, în decembrie 1961, după un Congres PCUS, a fost dat afară și îngropat în zidul Kremlinului. În noile condiții, Lenin a acceptat, la rugămintele fierbinți ale tovarășilor, să își reia locul consacrat și să servească poporul care-l venera. Îndată, marele popor rus a făcut cozi imense să îl viziteze, să se roage la mumia lui suprarrealistă. Aici închipuirea s-a încheiat. *Konec tavarasci!* Când memoria este o foaie nescrisă, fabulația ține locul amintirilor și completează ce lipsește.

Nu îmi amintesc nimic, firește, de moartea lui Stalin, decât că toată lumea plângea – sau e o falsă amintire? Totuși, ceva concret mă leagă de împrejurare. După ce terminasem de scris *Luxul melancoliei* (1979) și *Playback* (1982), ardeam de nerăbdare să mă întorc la istorie. Toată cariera mea de scriitor am pendulat între fiction/nonfiction. Le-am slujit cu egală credință și pasiune. Venise rândul, după două romane, să încerc nonfiction. Mă cam sastissem de ficțiune. Căutam un teren mai sigur să mă desfășor. Mi-am zis să-mi las imaginația să se odihnească o vreme. Proiectul meu era simplu: să întreb diverși ce-și amintesc despre împrejurările morții lui Stalin. Cum s-a resimțit șocul în patria mea dragă. I-am chestionat pe interlocutori (prea puțini au fost de acord să-mi răspundă) unde se găseau când a venit anunțul morții lui Stalin?! Cum au primit vestea? Era o veste bună sau rea? Din ce sursă au auzit – radio, ziar, la serviciu? Cum ați petrecut zilele de doliu? Unde lucrați/învățați în acel timp? Investigația a devenit repede fierbinte. Nu prea a fost cum îmi

imaginaseam. Lumea l-a plâns pentru că se temea de viitor. Ce urma după Stalin?! Unul și mai nebun, și mai sadic? Lumea îl știa de frică și nu se bucura nimeni la Est de Cortina de Fier, că o mierlise în vila din Kuntsevo, lângă Moscova. E rău cu frica în oase, dar și mai rău fără ea. Totuși, destui s-au bucurat că omenirea scăpase de tiran, mai ales în URSS. Au trăit un sentiment de ușurare, bucuroși că îi supraviețuiseră. Funeraliile au fost ceva imens. La Moscova s-au călcat în picioare. Bisericile s-au umplut de popor, de milă, de spaimă, l-au plâns și s-au rugat pentru el. S-au tras clopotele de la Vladivostok până la Praga, inclusiv în gubernia noastră. Popii noștri au slujit cu mult sânge, s-au rugat la icoane pentru sufletul lui Stalin, fostul seminarist. Brava armată română și-a vopsit mantalele din kaki în negru și a defilat în fiecare oraș unde exista o garnizoană. Firește, cu fanfara de rigoare cântând de jale. Fațadele imobilelor publice au fost acoperite cu steaguri și portrete în bernă. La radio s-au dat numai muzică sovietică, marșuri funebre.

Cu acest material voiam să fac o carte... Nu am apucat. Unul dintre interlocutori (poate mai mulți) s-a grăbit să mă denunțe Organelor. Proiectul meu s-a dus dracu'. Am fost chemat la vorbitor. „Cine ești tu, Tănăsiță, să scrii pe un asemenea subiect? Te crezi Marin Preda? Ocupă-te de problemele noastre, de construcția socialismului! Citește discursurile tovarășului Ceaușescu să te inspire! Tovarășii sovietici, știi bine, l-au dezavuat pe Stalin” – așa suna gargara unui ștab care se voia amabil și cu umor. Mi-a tăiat pofta să râd. Păcat, pentru că mă distram bine cercetând urmele acelei fabulos martie 1953. Nu era în planul meu să îi stârnesc pe tovarăși. Cel mai rău a fost că am fost clasat peste noapte drept SUSPECT. „Uite cu ce se ocupă ăsta! O să avem necazuri cu el!” N-am scăpat o zi până în decembrie 1989 de eticheta asta de „suspect”. De atunci, nu am mai avut viață cu Regimul – concret, cu editurile, cu cenzura. Nici cu Securitatea, care mi-a deschis dosar de urmărire. A început prin ascultarea telefonului, în martie 1983. A continuat cu filajul din 1985 și cu exploatarea intensă a rețelei de informatori tot de atunci, conform arhivei CNSAS.

Ar trebui să încep enumerarea evenimentelor din tot acest interval 1952–1989 cu răscola din 17 iunie 1953, din Berlinul de Est, împotriva ocupației sovietice. Ar urma, Conferința de la Geneva din 1955 și, în 1956,

Congresul XX al PCUS de la Moscova, când Nikita Hrușcirov a demască crimele lui Stalin. Ar veni la rând criza din Polonia și revoluția de la Budapesta, în același an, 1956, despre care nu am niciun fel de amintiri. Prima mea amintire nu are nimic politic. Este despre viscolul teribil din iarna anului 1954. Ca prin vis, îmi apar tata și bunicul meu. Dădeau zăpada afară din curte, voiau să elibereze ferestrele și ușa, să putem ieși din casă. Zăpada depășea streășina casei noastre în înălțime. Am această imagine extrem de cinematografică, cu siluetele celor doi bărbați înlăturând cu lopețile zăpada care tot cădea de pe acoperiș și nu se mai sfârșea. Următoarea amintire ar fi din 1958 (făcusem 6 ani). E despre retragerea Armatei Roșii și atmosfera febrilă din casă (ne mutam în acel timp în alt cartier, la Bariera Vergului). Am aflat mai târziu ce era acea agitație. Un amestec de bucurie și teamă, legat de plecarea uniformelor rusești spre Est. „Siberia vă mănâncă!” le strigau unii de pe trotuare, în timp ce huruitul șenilelor le acoperea glasurile. Curaj, nene! Bunicul – de felul lui, sas de la Brașov –, Filip, maistru la fabrica SET din vecinătate, nu putea să îi sufere pe ruși. Se întreba: „Chiar pleacă? Ce va urma? Cade Dej? Ne bombardează americanii ca în aprilie 1944?” Din fericire, nu s-a întâmplat nimic.

Apoi, timpul, nu știu cum, a început să curgă mult mai repede. Anii, lunile, săptămânile, orele NU trec în mod egal. Unele sunt mai scurte, altele mai lungi. Un secol nu durează întotdeauna o sută de ani. TIMPUL e un nor. A venit în calendar alegerea lui Kennedy (aveam 8 ani), ridicarea Zidului Berlinului în august 1961 și Criza rachetelor din Cuba, toamna 1962, când am simțit o mare teamă în jur. La 22 noiembrie 1963, Kennedy a fost ucis la Dallas. Am simțit că se termina o lume. Începeam să casc ochii la ce se întâmpla în jur. Prima mea luare de contact cu realitatea – directă, brutală, corporală – a fost în august 1968, odată cu invadarea Cehoslovaciei. Am înțeles instantaneu că se întâmpla ceva rău. Aveam 16 ani, îmi petreceam timpul jucând fotbal în curtea școlii, cântând la chitară într-un părculeț de la colțul blocului (P3, strada Stejarului 42), curtând fetele frumoase și mai ales citind pe rupte. Am avut pasiunea cititului. O am și azi. Fundalul copilăriei și al adolescenței, petrecute ambele cu cheia de gât, a fost – ca un ecran de cinema – războiul din Vietnam. Toate jurnalele TV și ziarele de la București cuprindeau

neapărat știri despre bombardamentele aviației americane, miile de victime, bombele cu napalm, distrugerile, Ho Și Min, preoți budiști care își dădeau foc în piețele Saigonului. Vietcong, masacre (un exemplu, la My Lai), piloți americani făcuți prizonieri, demonstrații de protest la New York, Chicago, Washington DC. Plus un șir lung de nume misterioase (Delta Mekong, Da Nang etc.) care se schimbau în fiecare zi. Era un război de guerilă purtat în junglă, fără un front clasic în care dușmanii stau față în față. Citind comunicatele TASS (reproduse de Agerpres), nu înțelegeai nimic, nici cine pierde, nici cine câștigă – acesta era și scopul. Dar înțelegeam bine că este un război murdar.

Adolescența mea s-a scurs citind comunicate de război, ascultând la un hârb de radio Janis Joplin și Jimi Hendrix, visând să ajung cumva în Occident. Nu prea știam cu cine să țin. Întrebarea era: cine va câștiga? Îi simpatizam pe americani, nu pe vietnamezi, pe care îi vedeam ca pe marionetele lui Brejnev și Mao. Vietnamul de Nord însemna regimul comunist, detestat la București de aproape toată lumea. Ne întrebam, stând de vorbă seara în jurul unei chitare: ce caută americanii în Vietnam? De ce bombardează oamenii nevinovați, de ce folosesc napalm? La ce bun atâtea victime? Eram împinși să ne punem întrebări despre protestele din campusurile americane, despre marșurile antirăzboi, despre mișcarea hippie, pe care le simpatizam. Eram încurcați în opțiunile noastre. Doream să câștige SUA, pentru că înțelegeam destul de exact că în Vietnam se confruntau pe viață și pe moarte cele două sisteme, democrația și comunismul. Speram să bată americanii și să scăpăm de Moscova, de care eram sături până în gât. Dar țineam și cu victimele. Bun, la 23 ianuarie 1973 (zi mare!), Richard Nixon a anunțat încheierea războiului din Vietnam. Ajunsesem cu lecturile la Montesquieu, Rousseau, Marx, Tocqueville ca filosofi, și Kafka, Proust, Faulkner în literatură. Învățam de zor pentru admiterea la facultatea de filosofie. Cum căzusem deja de două ori, era ultima mea șansă. Mă gândeam, dacă pic iar, să fug în Occident – scenariul B. Făceam schițele primului meu roman, *Luxul melancoliei*, o confruntare între succes și eșec. Mă întrebam ce se va alege de mine. Mă temeam de viitor, de ratare, să nu fiu declasat de împrejurări și ghinion. „Nu e nimic de capul

tău!” îmi zicea tata câteodată. Am reușit la facultate în vara 1973, printre primii. Tot atunci m-am emancipat de părinți. La scurt timp (aprilie 1974), m-am mutat împreună cu femeia pe care o iubeam într-o casă de mahala bucureșteană, descrisă mai târziu în *Corpuri de iluminat* – roman cenzurat (1987), ca și *Playback* (1983). Nu știam ce îmi rezervă viitorul, dar trăiam o poveste ca în *Romeo și Julieta*. Toată lumea din jur era împotriva, dar noi ne iubeam și credeam că e de ajuns. Nu a fost.

Am trăit peste zece ani printre comunicate și știri zilnice despre masacre, bombardamente, Golful Tonkin, Hanoi, Saigon, avioane doborâte. Întâlniri între delegați la Paris, Lê Duan și Henry Kissinger. Orice făceam, în viața mea oarecare de la București exista măcar un episod din acel război îndepărtat. Așa ne-am dus viața, eu și generația de care aparțineam. Părea că războiul murdar nu se mai termina. La Casa Albă s-au perindat Eisenhower, John F. Kennedy, Lyndon Johnson, Richard Nixon, Gerald Ford. La Moscova, Stalin, Hrușciiov, Brejnev. În fine, la Conferința de la Paris, delegații SUA și Vietnam s-au înțeles. Americanii, presați de protestele masive de la ei de acasă, s-au grăbit să părăsească Vietnamul (în debandadă), când au înțeles că nu pot avea victoria. Plătiseră cu peste 56 000 de morți, vietnamezii pierduseră două milioane de-ai lor. Hanoiul a semnat pacea presat de Moscova și Beijing. Astfel, războiul din Vietnam a luat sfârșit. A rămas în urmă doar ca amintire. Odată cu încetarea ostilităților s-au dus copilăria și adolescența mea (a noastră). Piesa asta mai ține câteva acte. Cortina cade abia în 2–3 decembrie 1989, când Gorbačov și Bush – din rada portului, la Malta – ne-au anunțat, ca pe niște copii retardați, că „Războiul Rece s-a terminat”. Ca să vezi cum trece timpul! Viața noastră s-a scurs între două summituri, Ialta și Malta.